

dije: panegirici u pravom smislu i značenju riječi, puni zanosa, vjere i vedrine, nošeni jednim superiornim duhom, kojim diše čovjek, što stoji na istaknutom mjestu u crkvenoj hijerarhiji i u čijim se rukama stječu niti mnogostrukoga, često teškoga i burnoga života katoličke Crkve u svijetu. U njima se ogledaju misli, što kruže iznad svakidašnjih briga maloga čovjeka, a streme k idealu vječnosti, s kojim živi i za koji borbu vodi Crkva, kojoj pripada sav njegov život i djelovanje. Ne znate, koji je ljepši: ili onaj o sv. Robertu Ballarminu, ili o sv. Albertu Velikome, ili onaj o rimskoj svetici sv. Franceski, ili o sv. Bedi nazvanom Venerabilis. U svima se vidi jednaki zanos čovjeka pozvanoga, da u Crkvi Kristovoj vodi važnu riječ. On se i marljivo odaziva: ima ovdje govora, koji u kratkom vremenskom razmaku slijede jedan za drugim, znak, da im autor ne žali truda i ne traži mnogo odmora.

Ovi će svečani nagovori biti veoma rado primljeni ne samo od biskupâ, koji se nalode u raznim sličnim prilikama, pa će im služiti kao uzor za njihove nagovore, nego i od svećenika, kojima će po gdjevoja misao iz njih veoma dobro doći u današnjoj njihovoj obrani katoličke vjere i morala. — Obzirom na visoki položaj autorov i govori imaju svoj naročiti ugled; no argumentacija izdavača i kao neka osobita preporuka s navodom »poichè la parola di un vescovo è parola di Dio«, nije ovdje na mjestu. Ne quid nimis... Znamo mi dobro, da je i kada je riječ i običnoga svećenika, riječ Božja. Ovi nagovori imaju svoju vrijednost i bez toga posebnoga isticanja, pa ih svakome, tko vlada jezikom, najljepše preporučujemo.

A. Ž.

Stjepan Zimmermann: Filozofija i religija. Filozofske istine o Bogu i čovjeku: razumni temelj vjere. Prigodom svoje 100-godišnjice izdao »Zbor Duhovne Mladeži« zagrebačke. Zagreb 1936., str. 411.

»Lako je bez dokaza živjeti onome, tko nije okusio grozu skepse i negacije« (str. 33). Auktor ne navodi ovih riječi kao nešto tuđega, nego kao jednu osobno iskušanu činjenicu, koju nam bez ikakovog pridržka i svom iskrenošću razotkriva. Opisuje nam faze svoje skepse, a onda i postepeno njeno rušenje. Čovjek može sumnjati o mnogim stvarima, koje mu nisu neposredno pristupačne. Ali sumnjati o svemu, pa i o evidentnim stvarima, kao o vlastitom opstojanju i iskustvima, o tome da nešto spoznajem, znači, pravi intelektualni nihilizam. Auktor nije nikada zapao u skrajnu skepsu; branio mu je to zdravi razum; dobro je uviđao, da je logički nedozvoljeno iz toga, ako nešto ne mogu spoznati, tvrditi, da toga uopće nema.

Ima u životu možda svakog katolički i kršćanski odgojenog intelektualca časova, kad se poput aveti javi sumnja u rješenja pitanja: otkud, zašto, kamo? Život se na zemlji obnavlja, pojedinac proživljava iste probleme, muče ga ista pitanja, koja su mučila pred tisućljećima svakoga čovjeka, koji je dublje zavirio u probleme života. Izvor je tomu, što svaki umno jači pojedinac hoće, da vlastitom snagom proдре u tajne svemira i da nade odgonetke svijeta. To su kritički stadiji osobito kod mladića, koji se posvetiše naucima. Ta kriza može doprijeti do paroksizma, kakovog vidimo kod auktora, da se s jedne strane hvata vjerske, crkvene

nauke kao pojasa spasenja, jer je znao, da crkva priznaje Boga; ali to mu priznanje nije bilo uvjerljivo, jer je htio da ima dokaze (str. 52). Pošao ih je tražiti u Beč kod Jodla i Jerusalema, s čvrstom odlukom, da mora naći istinu, pa bila ova povoljna ili nepovoljna za kršćanstvo, u kojem je bio odgojen, spreman da nadenu istinu upotrebu u borbi protiv kršćanstva, ako su njegovi osnovi s filozofijskog gledišta neodrživi! (str. 55). I našao je agnostike, koji su u ime agnosticizma naučavali: što sve možemo znati na temelju toga, što ne možemo ništa stalno znati!

Tri su u glavnom problema, koja su auktoru mučila razum: Što može naš razum spoznati; opstoji li Bog i možemo li to dokazati; imamo li duhovnu, t. j. neumrlu dušu? U istraživanju tih pitanja nailazio je na najoprečnije filozofske smjerove i zasade, ali je u noetici našao konačno osnovice, na temelju kojih je raspršio svaku sumnju o istinitosti našeg dvostrukog spoznanja: osjetnog i razumnog; rasvijetlio njihov međusobni odnošaj, kao i odnošaj te spoznaje s objektivnim redom i dokazao, da je posve opravdan ne naivni, nego umjereni realizam. Došao je konačno do uvjerenja, da metafizika nije tlapnja i apriorna konstrukcija uma, već imade svoj osnov u objektivnom redu stvari. I nisu ga do toga zaključka doveli radi metafizike razvikani skolastici, već neskolastici Kūlpe i Messer. Auktor se kod svih tih tvrdnja podulje zadržava i opravdava svoje stano- vište protiv subjektivista i pretjeranih realista, kao i protiv pragmatista. Pokazuje razliku između starog skolasticizma i neoskolastike obzirom na objektivnu spoznaju stvari i opširno opravdava racionalnost metafizike. Ograde su dakle porušene i sada razum velikim zamahom zahvaća u nad- osjetnu i transcendentnu sferu. Uspjelo mu je dokazati, da postoji ogromna razlika između sjetilnog i razumnog spoznanja i da razum imade i aktiv- nost, koja se ne da svesti na materijalnu komponentu, t. j. razum je u nekim svojim spoznajama neovisan o sjetilnim apercepcijama, te se kreće u sasvim psihičkim ili duhovnim područjima. Spiritualna je dakle narav principa ove spoznaje zajamčena. Pitanje je samo, tko je subjekt ili nosioc ove spoznaje? I pred nama se pomalja duhovna supstancija, — duša.

Na temelju objektivnog posmatranja svijeta i neoborivog i evident- nog principa uzročnosti moramo pak zaključiti, da opstoji nužno, apsolutno, vječno, osobno, najsavršenije biće, različno od svega pojavnoga svijeta. Pošto nema intuitivne spoznaje Boga, ne može se osloniti na porive volje, težnja i osjećaja, dok nije racionalnim putem objektivno dokazao njihovu opravdanost, t. j. dok nije umovanjem i dokazivanjem došao do zaključka, da najviše Biće stvarno opstoji.

Sve to vidimo prikazano u I. dijelu: Razum na putu k istini, kao i u II. dijelu knjige: Čovjek u odnosu prema Bogu, pod ondje navedenim odlomcima.

Nu, čemu se auktor toliko mučio oko tih pitanja? Očito zato, što je dobro vidio, ako je htio, da mu život ima neki smisao, da mora razumno opravdati i religiju i moral, po kojima se čovjek najtemeljitiije razlikuje od nerazumne životinje. Nije dosta, da čovjek ima veću ili samo neku višu spoznaju od životinje; trebalo je dokazati, da imade u čovjeku i specifično, bitno različni princip spoznaje i da je taj princip duhovan. Jedino ako

opstoji duh: Bog i duša, moguća je religija i moral. U protivnom, može biti lijepoga govorenja o religiji, o moralnoj obvezi, o potrebi jednoga i drugoga, ali su to samo tlapnje, kojima uzmiče stvarna podloga, pa im se i materijalist i ateist jednako izruguje.

Toliko o religiji, koliko o moralnim obvezama govori auktor pod naslovima: Moralna vrijednost našega života; Odnos modernih filozofskih struja prema religiji; Suvremeni ateizam i kršćanstvo. Ovdje pokazuje, koliko moramo ustrajati na racionalnim principima noetike, ako ne ćemo, da nam i moral i religija bude svedena na iracionalne temelje, kako su u novije vrijeme toliki psiholozi, filozofi i historičari religija to pokušavali dokazati. Međutim produbljeno filozofsko promatranje i temeljitija historijska istraživanja ubrzo su u tim tumačenjima otkrila apriorne tvorevine prekonceptiranih sistema.

Gdje je auktor našao smirenje svojih filozofskih istraživanja? Koja je to bila filozofija, što je mogla da mu pruži dovoljno jamstvo, da se više u svojim zaključcima ne vara, odnosno, da su mu premise objektivno utemeljene?

Auktor je upravo u toliko prezrenoj skolastici našao konačno ono, što je neumorno i strastveno tražio. Trebalo je teških i napornih žrtava i istraživanja, da mu je ta istina pukla u svoj svojoj veličini pred očima.

Znao je, da nije on sam, koji je tu borbu proživljavao. I što sada može biti plemenitije, nego pred one, koji mogu zapasti u iste poteškoće, što ih je on iskusio, iznijeti tok cijele borbe; otkriti, gdje se nalaze zamke i stranputice za razum i tako pokazati neiskusnima način, kojim se dolazi do pobjede i oslobođenja? To je mislim bila nakana auktorova kao i nakana Zbora Duh. Mladeži Zagrebačke, kad su se odlučili, da ovu knjigu objelodane. Mnogi hrv. inteligenat i mladi sumnjač rado će prihvatiti tu knjigu i u njoj će naći, što bi uzalud tražio i po velikoj tuđoj literaturi; što je glavno, mislim da će naći dovoljno jasnih dokaza za rušenje utvarnih sumnja; naći će i novih argumenata, da je katolička Crkva ipak najbolje vidjela, kad je svojim teolozima, filozofima i vjernicima preporučila, da goje »philosophiam perennem«, koja je u integralnoj skolastici i neoskolastici požela nove uspjehe protiv svih subjektivističkih i materijalističkih nastrojenih filozofskih sistema. Znak, da je zaista »perennis« i da je samo onaj podcijenjuje, koji je dovoljno ne poznaje.

Auktor, već odavna poznat u našoj hrvatskoj javnosti kao ponajjača filozofska sila novijega vremena, osobito je jak u noetičkom istraživanju, pa nije čudo, da cijela knjiga provejava raščišćavanjem noetičkih problema, jer su ovi odlučujući za vrijednost religijske i moralne metafizičke spekulacije. On nastoji, da bude čitatelju čim pristupačniji. Zato kod spoznajnog procesa počimlje upravo ab ovo i tumači pojedine izraze, njihovo značenje i važnost. Kod toga će početnici u filozofiji moći mnogo naučiti, što za sebe ne nalaze tako lako u drugim knjigama. Nije ova knjiga štivo za zabavu, niti će biti svakome na prvi pogled sve jasno. Neke dijelove treba dobro promozgati i više puta produbiti, osobito to treba činiti onaj, koji je manje vješt filozofskom razglabanju, ako hoće da ubere sve plodove, koje mu ova knjiga bogato pruža.

Agnostici su u ime razuma presjekli razumu mogućnost da dokuči Boga, a pozitiviste ga niječu, dok ga ne vide na dalekozor u svemiru ili dok ga ne uzmognu kemički ispitati u svojim retortama. Jedno i drugo zastranjenje dovoljno je u knjizi Zimmermannovoj pobijeno, kaošto je i dovoljno pokazan racionalni put do Boga. Možda će se i među njegovim čitačima ipak naći koji i reći: to me ne zadovoljava; koji će htjeti nešto sigurnijega, jačega, očividnijega. Novoga dokaza za opstojnost Božju ne će naći; ali zato može lutati i zalutati, jer nije svaki filozof Zimmermannovog kova, koji zna istinu i po najzamršenijim filozofskim labirintima tražiti, istinu ljubiti, i istinu, kad je nađe, otvoreno priznati!

Na str. 18. čini nam se, da se auktor nije dovoljno jasno izrazio. Istina, Tomina i Augustinova noetika su antitetične i sv. Toma uči, da duša formira tijelo; nu tvrdnja, da je taj nazor usvojen na koncilu u Vienni g. 1311. ipak zvuči nevjerojatnom, jer bi to značilo, da je crkva hylemorfizam podigla na članak vjere što nije u skladu ni s povješću rečene definicije.

Sve u jedno. Knjiga je dostojna auktora filozofa, ali je i dragocjeni doprinos hrv. književnosti sa strane Zbora, koji ju je u elegantnom ruhu prigodom svog stogodišenjega i plodonosnoga rada opremio za naobražene krugove.

Želimo, da ovo djelo nađe onakav odziv u svim krugovima, kakav punim pravom zaslužuje.

P. Dr. Teofil Harapin.

Dr. Joannes Kukanić, Paraphrasis psalmodum et canticorum in psalterio breviarii Romani occurrentium, Spalati 1936, Typographia Leoniana. 8° — 273.

O psalmima i pjesmama, što po sudu katoličkih i protestantskih egzegeta spadaju među one knjige Sv. Pisma, koje su najteže za tumačenje i razumijevanje, napisana je golema egzegetska literatura, ali još uvijek pored svekolike ove literature postoji potreba, da se proučava i produbljuje smisao tih Duhom Svetim nadahnutih pjesama. Nijedno naime egzegetsko djelo o psalmima i kanticima Sv. Pisma ne pruža nam potpuno objašnjenje psalama sa svakog gledišta, nego ih tumačitelji obično posmatraju s pojedinih stajališta prema svojoj posebnoj svrsi opširnije, a da ostala stajališta prepuštaju drugim specijalistima. Tako ih neki posmatraju pretežno s tekstualno-kritičke strane, drugi sa pjesničke i metričke literarne strane, treći s obzirom na njihov sadržaj, četvrti s obzirom na liturgičku primjenu i t. d.

Već je odatle dosta jasno, kako je teško dati sam točan i dobar prijevod psalama, koji je uvjetovan vrsnim poznavanjem gotovo svih pomoćnih biblijskih znanosti, pa zato razumijemo, zašto se pojedini auktori u obradbi psalama obično ograničuju samo na izvjesnu partikularnu svrhu obradbe.

I naš auktor nije sebi postavio za zadatak, da nam dađe o psalmima takvo djelo, koje bi obuhvatalo opširnu naučno-kritičku egzegezu istih, nego se ograničio isključivo na *parafrazu*, s osobitim obzirom na njihovu liturgijsku upotrebu. Sama parafraza nije točan prijevod teksta psalama, nego je vjerna reprodukcija misli, sadržaja psalama, u kojoj je